

Nika Murovec
Damjan Kavaš

Revitalizacija stavb kulturne dediščine na podlagi kreativnega in kulturnega sektorja; predstavitev projekta Forget Heritage

Kako izkoristiti skriti potencial kulturne dediščine za izboljšanje kakovosti življenja meščanov ter kako hkrati ponuditi nove priložnosti in dodatna upravljavska znanja kulturnemu in kreativnemu sektorju? S temi vprašanji se ukvarja triletni projekt Forget Heritage, ki je projekt v okviru programa Interreg Srednja Evropa. Glavni namen sodelovanja partnerskih mest, med katerimi je tudi Ljubljana, je prepoznati inovativne, ponovljive in vzdržne javno-zasebne modele upravljanja opuščenih stavb kulturne dediščine ter tem stavbam na podlagi kulturnega in kreativnega sektorja dati dodatno vrednost.

Projekt obravnava problematiko večine mest, v katerih so neizkoriščene stavbe, ki so tako ali drugače zaznamovale zgodovino lokalne skupnosti. Pri tem običajno ne gre za najširše prepoznavne stavbe kulturne dediščine, temveč javnosti manj opazne stavbe, kot so nekdanje pomembne tovarne, bolnišnice, šole ali bunkerji, ki so danes opuščeni, skupaj s stavbami pa blede tudi zgodovinski spomin. Funkcionalnost takšnih stavb je pogosto omejena. Spreminjajo se v urbane praznine in negativno vplivajo na bližnjo okolico. Čeprav so v vsakem mestu prisotne težnje po rušenju takšnih starih stavb in grajenju novih stanovanjskih ali poslovnih kompleksov zaradi razvoja mesta, so prav takšne urbane praznine že večkrat izkazale potencial, da se preoblikujejo v glavni gonilnik razvoja v svoji okolici. Ne samo,

da predeli z manjšimi stavbami različne starosti mestu dajo značaj in dodaten šarm, so tudi temelj za razna lokalna podjetja in inovativna nova podjetja. Novi, veliki poslovni kompleksi nudijo primeren prostor za največja podjetja, ki si takšen prostor sploh lahko privoščijo, starejše, skromnejše in manj očitne stavbe pa pogosto gostijo pomembne motorje razvoja. Ideja projekta Forget Heritage izhaja iz znane misli Jane Jacobs: »Stare ideje lahko včasih uporabijo nove zgradbe. Nove ideje potrebujejo stare zgradbe.« Katere koli zares nove ideje so namreč v začetni fazi vedno precej tvegane, ne glede na svoj potencial. Takšne ideje vedno potrebujejo prostor za eksperimentiranje, prostor, kjer so dovoljene tudi napake.

Ena od značilnosti večjih mest je tudi večja koncentracija kulturnega in kreativnega sektorja. Kreativci zagotovo spadajo v skupino tistih, katerih ideje si mesta želijo privabiti, vendar za svoje delovanje potrebujejo cenovno dostopen in funkcijsko prilagodljiv

prostor. Avtentičnost in značaj, ki ju prinaša zgodovina stavbe (čeprav ne tako oddaljena), za kreativce običajno pomeni dodano vrednost. Potrebo kreativcev po primernih prostorih in najrazličnejše koristi (od družbenih do gospodarskih), ki izvirajo iz prepustitve prav takšnih prostorov kreativcem, smo prepoznali tudi projektni partnerji. V okviru projekta Forget Heritage zato poskušamo takšne prostore opredeliti ter prispevati znanje in orodja, s katerimi bi pripomogli k čim boljšemu izkoriščanju njihovega skritega potenciala na podlagi kulturnega in kreativnega sektorja. Pri tem poskušamo sočasno izboljšati medsebojno poznavanje in razumevanje dveh glavnih akterjev v tem procesu – javne uprave in kreativcev ter s skupnimi močmi poiskati finančno vzdržne modele, jih preizkusiti in s tem postaviti zglede, ki bodo lahko v navdih tudi drugim mestom.

Znanje, ki bo v okviru projekta zbrano z vključevanjem različnih javnosti, izmenjavo izkušenj, usposabljanji in raziska-

vami, bo preizkušeno v osmih pilotnih projektih, priporočila pa bodo predložena tudi drugim mestom. Pilotni projekti so zelo različni – tako v vsebinskem kot prostorskem smislu. Obsegajo od na primer multidisciplinarnega kreativnega centra v mreži zgodovinskih stavb v centru Genove do medkulturnega projekta vrtnarjenja, ki v socialni inovaciji združuje begunce in kreativce v Nürnbergu. V Sloveniji se pilotni projekt odvija na Vodnikovi domačiji, kulturnem spomeniku lokalnega pomena. V stavbi, ki je znova zaživela kot hiša branja, pisanja in pripovedovanja, sta se v prenovljenih in prej neizkoriščenih sobah v prvem nadstropju razvila nov izobraževalni program in soba za pisanje (ang. *Writers' Hub*). Tu potekajo različne delavnice in mentorski programi s področja pisanja ter drugi spremljajoči dogodki, hkrati pa imajo avtorji tudi možnost uporabe ene od štirih miz v skupnem prostoru za sodelo (ang. *coworking*). Program sobe za pisanje tako povsem sovпада z rdečo nitjo programa celotne domačije, ki se skozi knjigo domiselno navezuje tudi na številna druga področja kreativnega in kulturnega sektorja, od uprizoritvene umetnosti in umetniškega ustvarjanja do glasbe in kulturne vzgoje.

Za namen posredovanja znanja je kot eno izmed ključnih orodij projekta, namenjenih tako upravljavcem kot odločevalcem, nastal Priročnik za upravljanje stavb kulturne dediščine. Priročnik je nastal na podlagi mednarodnih izkušenj in zapolnjuje vrzel na področju literature o podjetniški revitalizaciji kulturne dediščine. Je vir praktičnih potreb, strukturiranih pristopov in primerov dobrih praks. Prvi del priročnika je namenjen javni upravi, ki v njem lahko najde priporočila za številne izzive, s katerimi se srečuje pri upravljanju stavb kulturne dediščine. V priročniku so tudi informacije o tem, kako vzpostaviti nove vrste sodelovalnega razvoja (vključno s pristopi od spodaj navzgor) in katera orodja so se pri sodobnih strategijah revitalizacije že izkazala kot učinkovita.

Slika 1: Projektna delavnica (foto: Motovila)

Drugi del priročnika je namenjen raznim pobudam revalorizacije in prihodnjim upravljavcem stavb kulturne dediščine. V njem je ponazorjen model upravljanja za projekte revalorizacije kulturne dediščine, ki po korakih vodi skozi vse pomembne naloge oziroma izzive - od ideje in oblikovanja ciljev do finančnega in časovnega načrta. Priročnik je praktično usmerjen in ponuja številne konkretne primere, v prilogah pa je tudi delovno gradivo, ki ga je mogoče natisniti in neposredno uporabiti kot pomoč pri hitrejšem in ustrežnejšem odzivu na razne izzive upravljanja. Priročnik je dostopen tako v slovenskem kot angleškem jeziku, in sicer na spletni strani projekta in na spletnih straneh obeh slovenskih partnerjev – Inštituta za ekonomska raziskovanja in Regionalne razvojne agencije ljubljanske urbane regije.

Na omenjenih spletnih straneh so dostopna tudi vsa druga pomembnejša gradiva, nastala v okviru projekta. Na podlagi vnaprejšnjih lokalnih analiz zakonodaje in politik smo partnerji pripravili Priročnik o politikah za revitalizacijo opuščenih stavb kulturne dediščine v srednjeevropskih mestih. Ta priročnik poleg pregleda nacionalnih praks glede varovanja in (ponovne) uporabe stavb kulturne dediščine ter s tem povezane veljavne zakonodaje na lokalni, regionalni in nacionalni ravni

vsebuje tudi priporočila za izboljšave ter navaja nekatere priložnosti in utemeljitve za finančno podporo projektov revitalizacije. Na podlagi predhodno izvedene analize v partnerskih državah je nastala tudi analiza prenosljivih elementov dobrih praks upravljanja stavb kulturne dediščine, v kateri so izpostavljeni nekateri pomembni dejavniki, ki so skupni različnim uspešnim primerom upravljanja. V sodelovanju z oddelkom za arhitekturo in oblikovanje univerze v Genovi in oddelkom za kulturo mesta Genova so bile pripravljene tudi Smernice za vključevanje meščanov v valorizacijo stavb kulturne dediščine. Te so bile razvite na podlagi teoretičnih raziskav in rezultatov empiričnih raziskav projektnih partnerjev ter poleg analize obstoječih operativnih modelov vključujejo tudi predlog operativne sheme kot delovnega načrta za vzpostavitev vključevanja deležnikov v proces prenove kulturne dediščine. V okviru delovnega sklopa projekta, ki se ukvarja z usposabljanjem upravljavcev kulturne dediščine, je bil poleg brezplačnih usposabljanj, ki so potekala v vseh partnerskih mestih, pripravljen tudi transnacionalni model usposabljanja za upravljanje zgodovinskih znamenitosti. To orodje je namenjeno vsem posameznikom, ki so odgovorni za začetek izvajanja razvojnih programov za usposabljanje in razvoj kompetenc pri upravljanju premalo izkoriščenih

ali opuščeni zgodovinskih znamenitosti. Še eno od pomembnejših orodij projekta, ki bo v kratkem dokončano, je spletna aplikacija. Imela bo predvsem dve glavni funkciji - omogočala bo opredelitev in popis primernih opuščeni prostorov v partnerskih mestih ter pridobivanje povratnih informacij meščanov in drugih deležnikov v zvezi s pilotnimi projekti in drugimi prostori.

Po preteku faze testiranja razvitih orodij v pilotnih projektih ter vmesne in končne evalvacije bo med drugim pripravljena tudi strategija upravljanja kulturne dediščine z uporabo kulturnega in kreativnega sektorja, ki naj bi jo podprli tudi oblikovalci politik v partnerskih regijah. Upravljaavec Vodnikove domačije bo aktivnosti, ki so bile razvite v okviru projekta Forget Heritage (izobraževalni program in soba za pisanje), izvajal tudi po koncu projekta. Po koncu projekta se bodo nadaljevali tudi preostali pilotni projekti v partnerskih mestih, znanje, ustvarjeno v okviru projekta, pa bo lahko v navdih in izhodišče pri upravljanju stavb kulturne dediščine tudi v drugih mestih. Projekt torej prinaša številne trajne pozitivne učinke: z revitalizacijo stavb kulturne dediščine neposredno izboljšuje vizualno privlačnost vključenih mest, posredno pa tudi kakovost življenja v njih, z ohranjanjem zgodovine povečuje občutek pripadnosti skupnosti, povečuje turistične tokove, omogoča številne priložnosti kulturnemu in kreativnemu sektorju in ne nazadnje spodbuja tudi ustvarjanje novih delovnih mest, podjetništvo in gospodarsko rast.

.....
 Nika Murovec, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, Slovenija
 E-naslov: murovecn@ier.si

Damjan Kavaš, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, Slovenija
 E-naslov: kavasd@ier.si

Informacije o projektu in gradivo

Domača stran projekta: <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/Forget-heritage.html>

Inštitut za ekonomska raziskovanja:
<http://www.ier.si/menu-298.php>

Regionalna razvojna agencija ljubljanske urbane regije: <http://www.ruralur.si/sl/projekti/forget-heritage>